

International
SOCIAL SCIENCES
STUDIES JOURNAL

SSSjournal (ISSN:2587-1587)

Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Vol:5, Issue:31
sssjournal.com

pp.1489-1499
ISSN:2587-1587

2019 / March / Mart
sssjournal.info@gmail.com

Article Arrival Date (Makale Geliş Tarihi) 12/01/2019 | The Published Rel. Date (Makale Yayın Kabul Tarihi) 28/03/2019
Published Date (Makale Yayın Tarihi) 28.03.2019

FINANSAL KRİZLERİN BORSA İSTANBUL ÜZERİNE ETKİSİ

THE EFFECT OF FINANCIAL CRISES ON BORSA ISTANBUL

Aslı KAVAS

İstanbul Aydın Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Muhasebe ve Finans Anabilim Dalı, Muhasebe Denetim Bölümü, aslikavas@stu.aydin.edu.tr, İstanbul/ Türkiye

Prof. Dr. Gülümser ÜNKAYA

İstanbul Aydın Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Muhasebe ve Finans Bölümü, Gulumserunkaya@aydin.edu.tr, İstanbul/ Türkiye

Article Type : Research Article/ Araştırma Makalesi

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.26449/sss.1350>

Reference : Kavas, A. & Ünkaya, G. (2019). "Finansal Krizlerin Borsa İstanbul Üzerine Etkisi", International Social Sciences Studies Journal, 5(31): 1489-1499.

ÖZ

Tarihsel süreçte birçok kriz yaşanmıştır, ancak 1990'lı yıllardan başlayan ve etkisini birçok ülkede gösteren küresel krizler piyasa ekonomilerinde istikrarsızlıklara ve ülke ekonomilerinde sarsıntılara sebep olmuştur. Özellikle krizlerin küresel boyut kazanması ile bir ülkede oluşan kriz kelebek etkisi ile yayılarak tüm dünyayı etkiler duruma gelmektedir.

Bu durum ise finansal serbestleşme, makroekonomik istikrarsızlıklar finansal zayıflıklar sonucu oluşan finansal kırılganlık uluslararası yatırımcıların panik yapması ve spekülörlerin saldırması ile sermaye akışının yön değiştirmesine sebebiyet vermektedir.

Bir Ülkenin gelişmişlik düzeyini gösteren en önemli kriterlerden biri ise finansal piyasalarının derinlik kazanmış olmasıdır. Sermaye dağılımı sürecinde önemli rol oynayarak ekonominin sürekli olarak yapılandırılması ve ekonomik büyümenin sağlanmasına katkıda bulunması sebebi ile finansal sistem borsanın en önemli işlevidir. Bu nedenden dolayı borsalar ülkelerin finansal derinliğini ve gelişmişlik düzeyini ortaya koyan en önemli göstergedir. Ülke içinde veya dışında gelişen krizlerin küreselleşme etkisi ile kendilerini ilk olarak artan bir şiddetle hissettirdikleri yerler borsalardır.

Türkiye, 1990'dan 2000-2001 krizine kadar istikrarlı olmayan bir ekonomik yapıya sahip olduğu için bu dönemlerde oluşan krizlerden etkilenmiştir. 2000-2001 krizi bankacılık sektörünü etkisi altına almış ve Türkiye bu krizden sonra doğru bir ekonomik yapılanma ile sağlam bir kurulu yapı geliştirmiştir. Geliştirilen sağlam yapı sonucunda 2008 küresel krizinde diğer krizlere oranla daha az etkilenmiştir. 2018 yılında ise siyasi sebeplerden dolayı oluşan yaptırımların YTL'nin döviz karşısında değer kaybetmesi ve kısa bir süre ekonomik bunalım yaşamasına sebep olmuştur. Merkez Bankasının aldığı önlemler ile daha önce yaşanan krizlere kıyasla kolay atlatılmıştır.

Bu çalışma ile krizlerin Borsa İstanbul, yatırım araçları, yatırımcı sayısı ve ülke üzerindeki makroekonomik etkilerin nerede başladığı, ne şekilde geliştiği tablo, grafikler ve veriler yardımı ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Finansal Kriz, Borsa İstanbul, Yatırım Araçları, Makroekonomik

ABSTRACT

There have been many crises in the historical process, however, the global crisis, which started in the 1990s and showed its impact in many countries, caused instability in market economies and shocks in national economies. In particular, with the global scale of the crisis, the crisis in a country is spread by the impact of butterfly and affects the whole world.

This situation, financial liberalization, macroeconomic instability, financial fragility caused by financial weaknesses,

led to the panic of international investors and the attack of speculators and the change in the direction of capital flow.

One of the most important criteria that shows the level of development of a country is that its financial markets have gained depth. The financial system is the most important function of the stock market, as it plays an important role in the capital distribution process and contributes to the continuous structuring of the economy and ensuring economic growth. The effects of the crises in and out of the country on globalization and the first place where they feel an increasing violence are the stock markets.

Turkey was affected by the crises during these periods as it had a non-stable economic structure from 1990 to 2000-2001. The 2000-2001 crisis affected the banking sector and Turkey developed a sound board structure with a correct economic structure after the crisis. As a result of the strong structure developed, the global crisis in 2008 was less affected than other crises. In 2018, the sanctions for political reasons caused the YTL to depreciate against the foreign exchange and to experience a short period of economic crisis. However, the measures taken by the central bank were easily overcome compared to the previous crises.

With this study, tried to explain the crisis with the help of stock market Istanbul, investment instruments, number of investors and the macroeconomic effects on the country where they started, how they developed, with the tables, charts and data.

Keywords: Financial Crisis, Stock Market Istanbul, Investment Tools, Macroeconomics

1. GİRİŞ

Türkiye 2000'li yıllara girerken, zayıf mali yapısını ve yüksek enflasyon sorununu çözememiş ülkeler arasındaydı. Kasım 2000 ve Şubat 2001 finansal krizi ile hem ekonomik alanda hem de bankacılık sektöründe oluşan daralma sonucunda patlak veren kriz ülkenin yapısı ve durumunu değiştiren faktörleri de beraberinde getirmiştir.

Türkiye Ekonomi alanında, 2000'li yıllarda yüksek oranda olan sermaye çıkışının olumsuz etkilerini kontrol altına almak ve krizin ekonomi üzerinde, oluşturduğu maliyetin etkilerini azaltmak sebebiyle, IMF tarafından uluslararası kapsamlı mali destek sağlanmıştır.

2001 yılında yaşanan kriz, ise ülke ekonomisi açısından bir dönüşüm fırsatı yaratmıştır. Ülke ekonomi alanında yeni perspektifi koşullarını oluşturmuş beklenmedik anda oluşabilecek krizlere ve ani şoklarla karşılaşmadan, daha istikrarlı, sağlıklı bir büyüme sürecine geçilmiştir. Etkilerini 2007 yılında göstermeye başlayıp 2008 Eylül ayında patlak veren mortgage krizi ise 2000-2001 krizinden sonra uygulanmaya başlayan istikrar programı ile Türkiye ekonomisini diğer krizlere kıyasla daha az etkilemiştir. 2018 yılında ise yılın ilk çeyreğinde yaşanan siyasal küresel gelişmeler ekonomik savaşlar sebebi ve vergi reformu sonrası dolar kurunun yükselmesi ve Türk Lirasının dolar karşısında değer kaybetmeye başlaması, uygulanan yaptırımlar Türkiye ekonomisini belirli bir süre sarsmıştır. Bu durum karşısında Merkez Bankası tedbirler almış ve 2019-2021 yıllarını kapsayan para politikası Yeni Ekonomi Programı'nın uygulanma şekli ve ABD ile ilişkilerin normalleşme sürecine girilmesiyle Türkiye ekonomisi olumlu yönde etkilenmiş ve ekonomi normalleşme sürecine girmiştir. Yapılan bu çalışmada, Türkiye ekonomisinde yaşanan krizler ve bu krizlerin ekonominin hangi alanını daha fazla etkisi altına aldığı, Borsa İstanbul'u, yatırımcıları ve yatırımcı sayılarını nasıl etkilediği tablolar ile analiz edilmiştir.

2. FİNANSAL KRİZLER

2.1. Krizin Tanımı

Kriz, ekonomide beklenmedik bir şekilde aniden ortaya çıkan ve makro alanında ülke ekonomisini, mikro alanında ise firmaları ciddi derecede zora sokacak sonuçlar meydana getirmesi olarak ifade edilebilmektedir (Işık, Alagöz; Yıldırım, 2006). Krizler etki ettikleri sektörler bakımından ekonomik, reel ve finansal sektör krizleri olarak üç şekilde ayrımları yapılır. Reel sektör krizleri, üretimde ya da istihdamdaki azalmalar şeklinde ortaya çıkabilir. Finansal krizler ise, ülke ekonomisinin makroekonomik faktörleri ile finansal piyasalarında oluşan istikrarsızlık sonucunda, reel kesim üzerinde olumsuz etkiler yaratabilen ve piyasaların işleyiş gücünü bozan finansal piyasa çöküşleridir (Delice, 2003). Finansal piyasaların etkin bir fonksiyon gösterememesi, ekonomik faaliyet hacminde keskin düşümlere yol açar (Mishkin, 2001).

1990 yılından itibaren, belirli sayıda oluşan krizler kelebek etkisiyle dünyadaki birçok ülkede etkisini göstermeye başlamıştır. Oluşan bu, krizler ülkenin ekonomisinde ve finansal piyasalarında sarsıntılara sebep olmuştur. Genellikle, gelişmekte olan ülkelerde çıkan krizlerin nedeni ise yabancı yatırımcıların tedirgin olması ve spekülörlerin atağa geçmesi sonucunda sermaye akışının yön değiştirmesidir (Özkan, 2009).

Finansal krizlere neden olan üç önemli faktör bulunmaktadır.

- Finansal piyasalardaki bilançoların bozulması,
- Faiz oranlarındaki yükselişler,
- Varlık fiyatlarındaki değişimler sebebi ile finansal olmayan şirket bilançolarının bozulması (Delice,2003).

2.2. Kriz Türleri

Finansal sistemde krizler piyasadaki kurumların ve araçların yüksek riskleri üstlenmesi, hileli yönlendirme ya da aşırı spekülasyonların finansal piyasa işleyiş mekanizmalarını etkilemesi sonucu ortaya çıkar (Oktar ve Dalyancı, 2010).

IMF, 1998 Dünya ekonomik raporuna göre krizleri; Döviz ve para, Bankacılık, Sistemik ve Borç krizleri olarak 4 Başlık altında ayırma tabi tutmuştur.

2.2.1. Döviz Krizleri

Döviz ya da para krizi, döviz piyasasında aniden oluşan dalgalanmalar ve sermaye akımlarındaki değişimlerin etkisi ile ülke parasının belirli ölçüde değer kaybetmesi sonucunda faizlerdeki artış karşısında krizi yaşayan ülkenin parasının değerini korumaya çalıştığı krizlerdir (Yay ve Yılmaz, 2001).

Döviz krizleri, yapılan kur ayarlaması ile belirtilmeye çalışılmıştır. Örneğin Frankel ve Rose'a göre bir ülke parasında bir yılda %25 değer kaybı olur ve bu değer kaybı bir önceki yıldan %10 daha fazla ise para krizini oluşturmaktadır (Özer, 1999).

2.2.2. Bankacılık Krizleri

Geri dönmeyen kredilerin sonucunda banka bilançolarının bozulması, ticari kredi vadelerindeki daralma ve reel sektör kredi taleplerindeki azalmalar, vadesiz hesaplardan ani para çekimleri, menkul kıymet piyasalarındaki ani ve keskin dalgalanmalar, finansal sisteme olan güvensizlik ve sermaye erozyonları gibi sebeplerle ortaya çıkan sorunlardır. Para krizlerinden uzun sürmekte ve ekonomik performansı olumsuz olarak etkilemektedir (IMF, 2002).

Bankacılık krizi piyasadaki iki durumu belirtmektedir; Bankaların iflaslarını ve başarısızlıklarını (Özer, 1999). Bankaların iflas edenlerinin başlıca sebepleri; Banka, hesaplarında yaşanabilecek eksiliş, bankaların sermaye yapısını etkileyen finansal piyasalarda oluşan ani sarsıntılar, bankalarda alınan kredilerin geri dönmemesi olarak ifade edilir (Çolpan, 2008).

2.2.3. Dış Borç Krizleri

Ülkelerin borçlanmaya ihtiyaç duyduğu birden fazla sebep bulunmaktadır. Bunlar; yetersiz iç tasarruf, sanayileşme, kalkınma için gerekli finansman ihtiyacı, sanayi ihtiyacının ithalata bağlı olması sebebiyle dışa bağımlılığı, dış ticaret ve ödemeler dengesindeki açıklar ve bunları finanse etmek için gerekli olan ulusal döviz miktarının yetersiz olması, kamu açıkları, ekonominin kısa vadeli sermaye akımlarına açık olması, doğal afetler gibi birden ortaya çıkan yüklü maliyetlerin finansmanı, vadesi gelen dış borçların finansmanıdır (Ülgen, 2005).

Başka bir deyişle Ülkenin, özel kesime ve kamuya olan dış borçlarını ödeyememesidir. Devletin dış borçlarını çevirebilmesi, yeni kredi bulma konusunda sorun yaşamaları ve sorumlulukların ertelenmesi sonucu ortaya çıkan sorunlar dış borç krizlerini tetikler (Delice, 2003).

2.2.4. Sistemik Finansal Krizler

Finansal sistemin, etkin olarak yükümlülüklerini yerine getiremeyecek kadar ciddi sarsıntılara maruz kaldığı ve reel ekonomiyi büyük oranda zarara uğrattığı durumdur. Bu krizlerin sebebinde nakit problemlerinin olması, ülke borcunun yükselmesi, mevduat sigorta sisteminin kötüye kullanılması, Merkez Bankası'nın piyasalara nakit akışını gerçekleştirememesi ile finansal piyasa dışından kaynaklanan sorunlar kriz belirtileri olarak tanımlanabilir (Doğan, 2005).

Belli bir oranda sabitlenmiş döviz kurları ticari açık artışlarına, paraya yönelik açıktan bir Saldırıya, döviz rezervlerinde ve kurlarında bir düşüşe sebep olur (Feldstein, 1999).

2.3. Finansal Krizlerin Belirtileri Ve Etkileri

Ekonomideki, finansal sarsıntılarının oluşmasına sebep olan çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu etkenler makro ve mikro olarak sınıflandırılır. Özellikle finansal sarsıntılarının sebepleri finansal dışalım serbest bırakmak ve döviz kurunun sabit olmasıdır (Alkan, 2003).

Finansal krizlerin oluşacağına ilişkin ön etkilerin başında; reel kurun çok fazla değerlenmesi, Merkez Bankasının para arzının uluslararası rezervlere olan oranında ve cari açıkların milli hasılaya (GSMH'ye) oranında yüksek seviyelerde artışlar olmasıdır (Eren ve Süslü, 2001).

Krizlerin belirtilerinde genel olarak kabul görülmüş etkenler olarak;

Cari açığın/Gayri Safi Milli Hâsıla Oranı,

Bütçe Açığın/Gayri Safi Milli Hâsıla Oranı,

Reel Döviz kurundaki Artış, Merkez Bankasının Döviz Rezervleri ve para arzındaki artışlar olarak belirlenmektedir (Uygur, 2001; Toprak, 2001).

Cari açığının oluşmasına sebep faktörler ise; Üretim artış hızına, yatırımların kârlılığına ve etkinliğine, kamu ve özel kesim tasarruflarına, enflasyon oranına, dışa açıklık ve kurun reel değer artışına bağlıdır (Orhan, 2006).

Cari işlemler hesabının, döviz kuru oluşumunda önemli etkisinin olması ise başka bir noktadır. Döviz fiyatlarının oluşmasında herhangi bir dengesizlik var ise, ekonomik düzen ve varlığın devam etmesinin zor olduğu söylenebilir ve cari işlemler hesabında oluşan açığın GSYH'nin %2'si üzerinde devamlı olarak artıyor ise ülke ekonomisi bir kriz dönemine girmiş demektir (Cansen, 2010).

Yukarıda verilen bilgiler ışığında, genel kabul görmüş öncü kriz göstergeleri; Döviz kuru ödemeler dengesi, parasal, finansal ve reel sektör olmak üzere, üç başlık altında toplanmıştır.

Bunlar;

Döviz Kuru ve Ödemeler Dengesi Göstergeleri	Parasal ve Finansal Göstergeler	Reel Sektör Göstergeler
<ul style="list-style-type: none"> Reel Döviz Kuru İhracatın Büyümesi İthalatın Büyümesi Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri Cari Açık (GSYİH) İhracatın İthalatın Karşılaşma oranı Net Hata Değişim Oranı 	<ul style="list-style-type: none"> Kısa Vadeli Dış Borçlar Merkez Bankası Döviz Rezervlerinin Büyümesi M2Y Rezervlerinin Büyümesi Reel Mevduat Faizleri Toplam Mevduatların Büyümesi Borsa Endeksinin Büyümesi M2/M2Y Toplam Yurt İçi Kredilerin Büyümesi Reel Ankes(M1) Fazlası Paranın Reel Değer Artışı 	<ul style="list-style-type: none"> İmalat Sanayi Endeksinin Büyümesi Reel Sektöre Yönelik Banka Kredileri İmalat Sanayi Haftası ya da Aylık Çalışma İşsizlik Oranı Reel Sektör Sabit Sermaye Yatırımları Yatırımlar/GSYİH Kapasite Kullanım Oranı

3. KRİZLERİN BORSA İSTANBULVE YATIRIM ARAÇLARINA ETKİSİ

3.1. Borsa İstanbul

Ülkelere, yapılan yatırımlar ülkenin sanayileşebilme ihtiyacını sağlar. Gelişmekte olan ülkeler yatırımlarının artması için gerekli olan likiditeyi bankacılık sisteminden temin ederler. Ancak Bankacılık sistemi yatırımların verimli kullanılması için yeterli bilgi, beceri ve faaliyetine hâkim değildir. Sermaye piyasaları banka sektöründe oluşan bu açığı kapatırlar. Bir araya getirdiği fonları verimli yatırım projelerine yönlterek, ülkelerin büyüme ve sanayileşme sürelerinin hızlanmasında etken rol oynarlar. Bu sebeple, sermaye piyasalarının en önemli kurumlarından biri borsalardır.

Borsalar, tasarrufların ekonomiye kazandırılmasını, birincil piyasada işlem gören menkul kıymetlerin likiditesinin artırılmasını ve sermayenin verimli yatırımlara yönlendirilmesini sağlarlar. Ayrıca borsalar, ekonomik olaylardan hızlı bir şekilde etkilenmesi ve beklentilerin yönünü göstermesi nedeniyle ekonomik bir sorumluluk üstlenmektedir. Aynı zamanda birikimlerin şeffaf ve iyi yönetilen şirketlere aktarılmasıyla

piyasadaki etkinliği az olan şirketlerin el değiştirmesini sağlayarak ekonomik verimliliğin artmasına neden olmaktadır.

Türkiye’de ilk borsacılık faaliyetleri Osmanlı döneminde 1866 yılında “Der Saadet Tahvilat Borsası” adı altında kurulmuştur. Cumhuriyet döneminde 1447 sayılı “Menkul kıymetler ve Kambiyo Borsaları Kanunu” ile İstanbul Menkul Kıymetler Borsası ve Kambiyo Borsası kurulması ve sermaye piyasalarının düzenlenmesiyle ilgili ilk adım atılmıştır (Tezeller, 2004).

Borsa İstanbul, Menkul Kıymetler Borsası olarak çalışmaya başlamış ve Atatürk’ün isteğiyle ilk olarak İş Bankası, sonra da Merkez Bankası olarak halka hizmet olarak kurulmuştur.

1982 Banker Krizi sebebiyle pek çok kişi büyük zarara uğramış ve yeni bir sistem arayışı ile modern borsacılığın adımları atılmıştır. Sermaye piyasalarını denetlemek için Sermaye Piyasası Kurulu oluşturulmuş ve 26 Aralık 1985’de İMKB kurulmuştur. 1989 yılında İlki, Türkiye Fonu kurulması, diğeri de yabancı yatırımcılara borsada yatırım hakkı tanınması ile iki önemli karar alınmıştır (Borsa İstanbul,” Borsa Tarihi”).

1992 yılında İMKB’nin Uluslararası Borsa Federasyonu’na üyeliğe kabul edilmiş, 1993 yılında ABD Menkul Kıymetler Borsalar Komisyonu tarafından yatırım yapılabilir yabancı borsa konumuna alınmıştır ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası olarak sermaye piyasası Kurumunun gözetim ve denetimi altında faaliyet göstermeye başlamıştır (Canbaş vd.2001).

30 Aralık 2012’de yürürlüğe giren kanunla İMKB’si, Vadeli İşlemler, Opsiyon Borsası ve İstanbul Altın Borsası aynı kurum altında birleşerek, Borsa İstanbul çatısı altında işlemlerine devam etme kararı alınmış ve 2013 Nisan ayında resmileştirilerek ilan edilmesi ile işlem iznini almıştır (Sermaye Piyasası Kanunu, Resmî Gazete, 2012).

Ülkemizde, Borsalar Sermaye Piyasası Kanunu’na göre şu şekilde tanımlanmıştır;

Sermaye Piyasasında bulunan yatırım araçlarının işlem göreceği borsalar, özel kanunlarında içerisinde yer aldığı yazılı esaslar çerçevesinde teşkilatlanarak menkul kıymetlerin ve diğer sermaye piyasası araçlarının güven ve istikrar içinde, serbest rekabet şartları altında kolayca alınıp satılabilmesini sağlamak ve oluşan fiyatları tespit ve ilân etmekle yetkili olarak kurulan kamu tüzel kişiliğine haiz kurumlardır (Sermaye Piyasası Kanunu, Kanun No: 2499, Madde-40 (Değişik: 1999-4487/18 Md.).

Borsa İstanbul’un görev ve yetkileri yatırım araçlarının; kambiyo, kıymetli taşlar-kıymetli madenler ve Kurulca uygun görülen sözleşmelerin, güvenilir, şeffaf, eşit ve rekabetçi bir ortamda işlem oluşturmasını gerçekleştirmek üzere;

- Kota alınma ve çıkarılma ile borsada işlem görme ve işlemin durdurulması,
- Emirlerin iletilmesi ve eşleştirilmesi,
- Oluşturulan işlemlere dair sorumlulukların zamanında yerine getirilmesi,
- Borsada işlem yapma yetkisi verilmesi,
- Disiplin düzenlemelerinin yürütülmesi,
- Borsa gelirleri ile bunların tahsili,
- Uyuşmazlıkların çözülmesi,
- Borsa, borsanın pay sahipleri ya da piyasa işleticisi arasındaki muhtemel çıkar çatışmalarının önüne geçilmesi,
- Borsaların işletim, denetim ve gözetim sistemleri,
- Piyasa oluşturma, işletme ve yönetilmesi konularına ilişkin faaliyetlerde bulunurlar (Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşları; Lisanslama Notları, 4).
- Piyasa oluşturma, işletme ve yönetilmesi konularına ilişkin faaliyetlerde bulunurlar (Sermaye Piyasası Lisanslama Sicil ve Eğitim Kuruluşları; Lisanslama Notları, 4).

3.2. Türkiye'deki Yatırım Araçları

Yatırım araçları ortaklık veya alacaklılık sağlayan şartları sermaye piyasası kurulunca belirlenen kıymetli evrakların işlem gördüğü piyasalardır. Bunlar; Tahvil, devlet ve özel sektör tahvilleri, hisse senedi, finansman bonoları, altın fonu ve döviz Türkiye'deki alternatif yatırım araçları içerisindedir. Bu araçlar sahiplerine belirli bir oranda gelir sağlarlar (SPK, md.3).

Yatırım araçları, Türkiye hukuk sistemine 30.07.1981 tarihinde Resmî Gazete 'de yayımlanan Sermaye Piyasası Kanunu ile giriş yapmıştır. Yatırım araçlarına yönelik yasal zeminin oluşması ile 16.10.1986 yılında Türkiye'de ilk yatırım fonu T.C. Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın izni ile Türkiye İş Bankası AŞ'ce kurulmuştur ve fon katılma belgeleri Kurul tarafından 06.07.1987 tarihinde kayda alınmıştır (Özütürk, a.g.e, 1).

Yatırım araçlarının temel amaçları; kişisel tasarrufları kendine çekerek sermaye birikimini ve bu fonların en verimli şekilde dağıtımını gerçekleştirerek ekonomik kalkınma ve büyümeyi sağlamasıdır (A. e. s,16).

Bunlar; Tahvil, Hisse senedi, Devlet iç borçlanma senedi, Altın, Döviz, Yatırım fonu

3.3. Yatırım Araçlarının Kriz Dönemindeki Getirileri

Türkiye'deki yatırımcılar, YTL ya da döviz cinsinden mevduat, tahvil, pay senedi, yatırım fonları, emeklilik fonları ve altın seçenekleri arasında seçim yapmaktadırlar. Yatırım araçlarının kriz dönemlerinde karşılaştırmalı getirilerinin sunulduğu bu bölümde yatırım alternatifleri içinde çeşitli yatırımların getirilerinin karşılaştırması yapılmıştır. Yatırım araçlarının kriz dönemi içinde yüzdeler oranı işlem hacimleri Merkez Bankası yıllık rapor ve Türkiye Sermaye Piyasasında (TSPB) yıllık yayınlardaki verilerinden faydalanılmıştır. 2000 yılında yaşanan krizde DİBS' nin getiri oranı %29,59 seviyesinde ve 10 milyon YTL civarında gerçekleşmiştir. Kriz ortamında piyasalarda oluşan güvensizlik hisse senedi ve tahvil getirilerini bir önceki yıla oranla olumsuz etkilemiş ve hisse senedi-%37,90 tahvil ise-%11,67 oranında getiri sağlamıştır. Amerikan Dolar bazında getiri oranı ise-%22,7 seviyesinde yatırım fon getirisi %2,90 civarında gerçekleşmiştir. Altın ise 2000 yılı yatırım araçları içerisinde %22,67 getiri oranı ve 1.681.171 milyar YTL işlem hacmi ile yılı kapatmıştır. 2001 bankacılık krizi yatırım araçlarını olumsuz yönde etkilemiş fakat bir önceki yıla oran ve uygulanan istikrar programı ile devlet iç borçlanma senetleri %47,80, Hisse senedi %46,5, tahvil %60,0 ABD doları %38,70, Yatırım fonu %3,30 oranında getiri sağlarken finansal araçlar içerisinde en fazla getiriyi altın %120,64 seviyesinde sağlamıştır.

2008 yılında Amerika'da yaşanan finansal kriz dünyadaki tüm piyasaları etkilediği gibi Türkiye'deki piyasaları da olumsuz olarak etkilemiştir. 2007 yılında ABD'de belirtilerini gösteren 2008 yılının, son çeyreğinde patlak veren kriz sadece ABD'deki finans piyasalarını etkilemekle kalmamış tüm dünyadaki piyasalarda finansal sektör krizine yol açmıştır. 2008 verileri temel alındığında devlet iç borçlanma senetleri %18, Hisse senedi ise bir önceki yıla oranla gerilemiş ve-%51,63, tahvil %12,5, seviyesinde getiri sağlarken Altın ve Dolar 2008 yılında %34,6 ve %31,6 seviyesinde en çok getiri sağlayan yatırım aracı olmuştur. 2008 Yılı yatırım fonları açısından i negatif getiri sağlamakla birlikte yatırımcısına az kayıp yaşatmış ve getiri açısından borsa fonlarına göre %24,20 seviyesinde getiri ile daha başarılı olmuştur. 2018 yılında ise uluslararası siyasi nedenlerden dolayı Dolar kurunun yükselmesi ile YTL değer kaybına uğramış ve finansal yatırım araçlarının getir ve işlem hacmini olumsuz yönde etkilemiştir. Türkiye Sermaye Piyasası ve Merkez Bankası verilerine göre 2018 son çeyrekte DİBS-%15,79, Hisse senedi-%14,84, Tahvil %12,5, oranında getiri sağlarken.2017 yılına kıyasla 2018 yılında %46 artışla en fazla reel getiriyi Bıst-100 endeksi sağlamıştır. 2018 Ekim ayı verilerine göre ise Amerikan Doları; yurtiçi fiyat endeksi ile indirgendiğinde %9,61, tüketici fiyat endeksi ile indirgendiğinde ise %26,91 civarında yatırımcısına en fazla reel getiriyi sağlayan yatırım aracı olmuştur.

Tablo 1'de kriz dönemlerinde yatırım araçlarının getiri oranları verilmiştir.

Tablo 1: 2000-2018 Kriz dönemlerinde yatırım araçlarının getiri oranı (%)

Yıllar	DİBS	Hisse senedi	Tahvil	USD	Altın	Yatırım fonu
2000	%29,59	-%37,90	-%11,67	-%22,7	%22,67	%2,90
2001	%47,80	%46,5	%60,0	%38,7	%120,94	%3,30
2008	%18	-%51,63	%12,5	%31,6	%34,6	%24,20
2018	-%15,79	-%14,84	%17,4	%41,60	%33,49	%23

Kaynak: TSPB, TCMB

3.3.1. Tahvil getirisi

İstanbul menkul kıymetler borsasında, tahvil ve bono piyasasında 2000 yılının ilk on bir ayı baz alındığında işlem hacmi açısından büyük gelişme göstermiş olduğu gözlemlenmiştir. Fakat Kasım ayında yaşanan kriz sebebiyle 18,2 katrilyon Türk lirası olan işlem hacminin, oluşan kriz ortamının verdiği belirsizlik, yükselen faizler, tahvil ve bono fiyatlarının düşmesi, bankaların müşterileriyle yaptıkları repo işlemleri gibi sebeplerden dolayı aralık ayında 2 katrilyon Türk lirasına gerilemiştir (Türkiye Sermaye Piyasası, 2000).

2001 yılındaki tahvil piyasasının işlem hacimleri ise kamu bankalarının piyasalarda çok aktif olmamalarından dolayı oldukça gerilemiştir. 2001 yılına %70 getiri seviyesinde başlayan tahvil piyasası şubat ayına kadar %60 oranına düşmüştür. IMF'nin desteği ile oluşturulan program ve Dünya Bankası'ndan sağlanan ek kredi olanağı ile %130 seviyelerinde olan tahvil yılsonuna kadar %70 seviyelerine gerilemiştir. Tahvil piyasası 1999 yılından itibaren günlük bazda ortalama 5 milyar dolar işlem hacmine sahipken, 2000-2001 yılında yaşanan krizin etkileri ve ulusal paranın alım gücünün düşürülmesiyle sırasıyla 1,5 milyar dolar ve 100 milyon dolar miktarına düşmüştür. YTL olarak işlem hacmi ise 2001 yılının Temmuz Ayına kadar olan dönemde 3-3,5 katrilyon YTL seviyesinde gerçekleştirilen işlem banka piyasasında oluşturulan düzenlemeler sonucu 2 katrilyon YTL seviyesine düşmüştür. Tahvil piyasasında yaşanan bu kısımla birincil piyasaların ihraçlarını olumsuz etkilemiş yabancı yatırımcıların ise kaygılarını artırmıştır. 2001 Yılında sabit getirili menkul kıymetler piyasalarında daralma oranının en fazla yaşandığı alan ise tahvil-bono kesin alım satım işlemlerinde gerçekleşmiştir. 2000 yılında günlük ortalama olarak 1,5 milyar dolar civarında olan kesin alım-satım işlem hacmi 2001 yılında 100 milyon dolar seviyelerine düşmüştür. Toplam hacim içindeki payı da %20 seviyelerinden %5 seviyelerine kadar gerilemiştir (Türkiye Sermaye Piyasası, 2000).

2008 yılına gelindiğinde ise Merkez Bankasının yaptığı 0,5 puanlık faiz indirimine karşılık tahvil ve bono faizleri yıla yüksek faiz ile başlamış %16 oranındaki faizler %23 civarına yükselmiştir. Fakat bir siyasi partinin kapatılma davasının parti lehine sonuçlanması ile yüksek olan faiz oranları %19 seviyesine gerilemiştir. Ancak yaşanan küresel kriz ile birlikte faiz oranları tekrar yükselişe geçmiş ve Merkez Bankasını faiz indirimi ile birlikte yılı %16 oranında getiri ile kapatmıştır. Tahvil piyasasındaki işlem hacmi 2008 yılının başında 2,4 milyar YTL seviyelerinde iken kasım ayında 1,3 milyar YTL seviyesine kesin alım-satım işlemlerinde ise %16 seviyesine düşüşü ile 2 milyar YTL aşağı seviyelere gerilemiştir. Uluslararası tahvil pazarı yabancı menkul kıymetler piyasasındaki işlemlerde ise 2007 yılına kıyasla 2008 yılında ihraç edilen tahvillerde, %21'lik artış 16 milyon Türk Lirası işlem hacmine ulaşmıştır (Türkiye Sermaye Piyasası, 2007-2008).

2018 yılının ilk yarısında Sabit Getirili Menkul Kıymetler (SGMK) piyasasında 35 aracı kurum ve 39 banka tahvil/bono kesin alım satım piyasasında işlem yapmıştır. 2018 yılının ilk yarısında 2017 yılına kıyasla tahvil getirisi %13 oranında artarak 701 milyar YTL'ye yükselmiştir. Bu işlemlerde aracı kurumların payı %17 olmuştur. Aracı kurumların Sabit Getirili Menkul Kıymetler piyasasındaki işlemlerin tamamı yerli yatırımcılar tarafından yapılmıştır. 2018 yılı ilk yarısında toplam işlem hacminin %71'i yurtiçi kurumsal yatırımcılar, %24'ü ise yurtiçi kurumlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Yurtiçi kurumlar tarafından yapılan işlemlerin önemli bir kısmı, aracı kurumların kurum portföyüne yaptığı işlemlerden ileri gelmektedir. Sabit Getirili Menkul Kıymetler işlemlerinin bölüm dağılımına bakıldığında, işlemlerin %64'ü yurtiçi satış ve pazarlama bölümü üzerinden gerçekleşmiştir. Repo/ters-repo işlemleri incelendiğinde, 32 aracı kurum tarafından 2018 yılının ilk yarısında gerçekleştirilen işlemlerin geçen yılın aynı dönemine göre %12 civarında aşağılara düşmüş. Yatırım fonları ile ortaklıklarından oluşan kurumsal yatırımcılar, aracı kurumlar üzerinden yapılan repo işlemlerinin %72'sini gerçekleştirmektedir (Türkiye Sermaye Piyasası, 2018).

3.3.2. Hisse senedi getirisi

1999 yılında genel olarak getiri oranları artış eğiliminde olan hisse senetlerinin enflasyonu düşürme programının açıklanması ile %80 oranında artarak yıl genelinde %485 artış göstermiştir. Uygulanmaya konulan programında ekonomik beklentileri olumsuzla çevirmesi ile mayıs ayından itibaren getiri oranları azalmış ve gerilemiştir. Kasım ayında yaşanan kriz sonucunda da bir önceki aya oranla %35 düşüş yaşamıştır (Türkiye Sermaye Piyasası, 2001).

2000 yılında, hisse senetleri piyasasında yıllık işlem hacmi 111,2 katrilyon Türk lirasıdır. Bu tutarın, 110,1 katrilyon Türk lirası Ulusal Pazar'da sağlanmış olup, Diğer pazarlarda yapılan işlem hacimleri Ulusal Pazar işlem hacmi kadar yüksek bir artış gösterememiştir. (Türkiye Sermaye Piyasası, 2000).

2001 yılına gelindiğinde ise uygulanan ekonomik programın sürdürülebilirliğinin sekteye uğramasıyla 19 şubatta piyasalarda oluşan tedirginliğin 21 Şubat'ta krize dönüşmesi sonucu yatırım araçlarının getirileri olumsuz etkilemiştir. 2001 yılındaki hisse senedi getirilerinin nominal getirisi %45,59 oranına ulaşmıştır. Enflasyonun baz alınmadığı reel getirisi ise-%13,61 dolar bazındaki getirisi ise-%32,57 oranındadır. 2000-2001 yılında yatırım araçları içerisinde hisse senetleri yatırımcı oranının %35'ine sahiptir. Yabancı yatırımcı oranı ise 1999 yılında %62 iken 2000 yılında %57'lik kayıp ile %47,2 seviyelerine inmiş, daha sonra 2001'de ise %49 seviyesine yükselmiştir. Hisse senedi işlem hacmi 1999-2000 yılına kadar dolar bazında artış göstermiş. 2001 yılında yaşanan kriz ve piyasalarda oluşan güvensizlik sebebi ile 1999 yılında 356 milyon dolar olan işlem hacmi 2001 yılında %56 düşüşle 324 milyon dolar olmuştur. Ekonominin göstergesi olan hisse senetleri için 2001 yılı olumsuz geçen bir yıl olmuştur. Hisse senetlerinin fiyatları ortalama %33, piyasa değerinin %31, işlem hacminin %56, yatırımcı sayısının ise %11 seviyelerine doğru gerilemiştir. 2000 yılında yabancı yatırımcıların hisse senedi bakiyeleri ise 7,9 milyar dolar miktarına düşmüştür. Bu miktarın, 3,1 milyar doları net satış 4,8 milyar doları ise portföy değerinin kaybıdır. Başka bir ifade ile hisse senetlerinin Dolar olarak %57 oranında düşüş yaşadığı bir yılda yabancı yatırımcıların zararı %31 seviyesinde sınırlı kalmıştır. Yabancı yatırımcılardaki, zararın az oranda olmasının sebebi satışların ağırlıklı olarak hisse senetlerinin yüksek olduğu 2000 yılının, Ocak -şubat aylarında yapmış olmalarıdır.

2001 yılındaki, yabancı yatırımcıların ise hisse senetlerinin değeri 7,4 milyar dolardan 5,6 milyar dolar seviyelerine inmiştir. Yabancı alımların ise net 509 milyon dolar seviyesinden portföy değer kaybıyla 2,3 milyar dolar seviyelerine düşmüştür. Bu durum hisse senetlerini dolar olarak %32,5 seviyelerine gerilemiştir. 2000 yılında, yabancı yatırımcıların, toplam olarak 33,4 milyar dolar olan işlem hacminin 2001 yılında %64 düşüş ile 12,1 milyar dolara gerilemiş ve yabancı yatırımcıların toplam işlem hacmi içindeki pay oranı %9,2 seviyelerinden %7,6 seviyelerine kadar düşmüştür (Türkiye Sermaye Piyasası, 2001).

2008 yılında yaşanan, siyasal belirsizlikler ve Amerika'da yaşanan finansal krizin etkisi sonucunda hisse senedi piyasaları olumsuz etkilenmiştir. Oluşan etkiler sonucunda Hisse senedi piyasası %52 civarında değer kaybı yaşamış ve toplam piyasa değeriyle, yıllık işlem hacminde %46 ve %14 seviyelerinde gerileme yaşanmıştır. Türkiye Ekonomisinde ise uluslararası kriz sebebi ile YTL'nin değer kaybetmesi sonucunda, yatırım araçları içerisinde en fazla talep döviz ve altına olmuştur. Hisse senetleri ise en fazla kayıp yaşayan yatırım aracı olmuştur. Dolar bazında getirisi %39 oranında gerçekleşirken reel getirisi %27 oranında olmuştur. 2002 yılında itibaren artış eğiliminde olan hisse senetlerinin, işlem hacmi 2007 döneminin sonunda 1,5 milyar YTL ile en yüksek miktara ulaşmıştır. Ancak yaşanan 2008 krizi artış oranlarını olumsuz etkilemiş ve gün bazında işlem hacmi %14 oranında azalarak 1,3 milyar YTL'ye gerilemiştir (Türkiye Sermaye Piyasası, 2008).

2018 yılında yaşanan Uluslararası piyasalarda Türkiye özelinde ABD ile ilişkilerin gerginleşmesi ABD'nin Çin başta olmak üzere Kanada, Meksika, Avrupa Birliği ve Türkiye gibi birçok ülkeye uygulamaya başladığı ek gümrük vergilerinden sonra yılın 3. çeyreğinde ilave ek tarifeler getirmesiyle ticaret savaşı endişeleri küresel piyasaları olumsuz etkilemiştir. Bu sebeple Hisse getiri oranını 2018/9 ayda-%13,33 seviyesine gerilemiştir. Yılın 3 çeyreğini %3,88 oranında getiri ile kapatmıştır (BMD Araştırma, 2018, 8).

3.3.3. Altın getirisi

Ekonomik krizin yoğun etkilerinin hissedildiği 2000 -2001 yılında yatırım araçları arasında en büyük getiriyi sağlayan döviz ve altın olmuştur. Altın yatırımcısına %120,94 oranında getiri sağlamıştır. 2000 yılında altın 299,7 ton karşılığı 1,7 katrilyon lira ve 129,4 ton karşılığında 1,2 milyar dolarlık işlem yapılmıştır. YTL bazında yapılan işlemler 1,1 katrilyondur. 2001 yılında ise bu işlem %70,9 seviyesinde azalarak 325,6 Trilyon Liraya gerilemiştir. 2008 yılında, ise ekonomik ya da siyasal kriz dönemlerinde güvenli yatırım araçları olmaları sebebiyle altına olan talep artmış ve kriz döneminde en fazla getiri sağlayan yatırım aracı olmuştur. Altın yatırımcısına %36 (reel %24) getiri sağlamıştır. Altın işlem hacmi, 2002 yılından itibaren büyük oranda dolar cinsinden gerçekleşmiştir. 2008 Ocak- eylül döneminde gerçekleşen işlem hacmi 2007 yılına kıyasla geçmiş durumundadır (Türkiye Sermaye Piyasası, 2008, 50). 2018 yılında altın yatırımcısına %33,49 seviyesinde getiri sağlamıştır. Yaşanan siyasi gerginlik ve uygulanan yaptırımlar sonucunda hem işlem hacminde hem de yatırımcı sayısında haziran ayında itibaren düşüş yaşanmış Eylül ayında tekrar altın piyasası toparlanmaya başlamış ve Ekim ayında 549.944.695 milyar YTL işlem hacmi olmuştur.

3.3.4. Döviz getirisi

2000 yılında yaşanan kriz sonucunda uygulanmaya konulan para ve kur politikası; para tabanında oluşan artışların net dış varlıklar ile karşılanmasını YTL faizlerinde oluşan hareketlere göre bankaların döviz sektörlerinde alım ve satım yönlü işlem yapmasını sağlamıştır. Bankaların yurt dışından döviz cinsinden aldıkları krediler sonucunda ise döviz piyasasında satış yönünde hareket etmiş ve kasım ayında yaşanan kriz sebebi ile mali sektörde oluşan tedirginlik yoğun döviz talebi ile sonuçlanmış ve Merkez Bankası döviz piyasasında satıcı pozisyonunda olmuştur. Aralık ayında IMF'den sağlanan ek rezervlerin kullanılması sonucunda Merkez Bankası döviz piyasasında net alıcı olmuştur. 2000 krizinde önce 1,00 olan "Euro/ABD dolar" paritesinin kriz sonrasında ve ilerleyen dönemlerde 0,92 civarına ulaşması sonucunda Euro'nun Türk lirası karşısındaki yıllık nominal artış oranı %14,1 olurken, ABD dolarının Türk lirası karşısındaki değeri yıllık olarak %24,4 oranında artmıştır. Uygulamaya konulan para ve kur politikasının başka bir sonucu ise bankaların döviz piyasalarındaki işlemlerinde değer eşitliği hareketlerinin diğer yıllara oranla daha fazla dikkate aldığı gözlenmiştir. 1999 yılında %48,4 oranında getiri sağlayan döviz kuru 2000 yılında ise Merkez Bankasının nezdindeki Döviz ve Efektif Piyasalarında %65,3'ü Türk Lirası-döviz piyasalarında getiri sağlamıştır. Diğer oranlar ise %2,3 oranı Türk lirası-döviz efektif piyasalarında, %30,3'ü döviz depo piyasasında ve %2,1'i ise diğer piyasalarda olmak üzere toplam 179,9 milyar dolarlık işlem hacmi gerçekleştirilmiştir (TCMB, 2000). 2001 Şubat kriz sonucunda dalgalı döviz kuru sistemine geçilmiştir. Bu sisteme geçiş ile birlikte Merkez Bankası döviz kuru hızlı bir yükselişe geçmiş ve önemli derecede istikrarsızlık göstermiştir. Geçilen sistem çerçevesinde 29 Mart 2001 tarihine kadar bankalara 1 milyar civarı ABD doları döviz repo verilmiş ve yaklaşık olarak 2 milyar ABD doları döviz ve efektif satılmış ve bu tarih itibari ile döviz satış ihaleleri düzenlemeye başlamıştır. 11 Temmuz'dan Kasım ayı sonuna kadar yapılan döviz satış ihaleleri ile toplam 2.835 milyon ABD doları getirisi sağlanmış (TCMB, 2001). 2008 krizi patlak vermeden önce istikrarlı bir seyir izleyen Dolar, krizle birlikte birdenbire artarak 2008 yılında en çok gelir getiren yatırım araçlarından biri olmuştur. ABD Doları 2008 sonunda, %31,6 oranında artışla 1.17 YTL'den 1.54 YTL'ye, yatırımcısına getiri sağlamıştır (Özbek, 2009).

2018 yılında döviz aylık olarak yurt içi üretici fiyat endeksi (YI-UFE) ile indirgendiğinde %8,75 oranında tüketici fiyat endeksi (TUFE) ile indirgendiğinde ise %10,31 oranında yatırımcısına kaybettirdiği ancak üç aylık değerlendirmede ise yatırımcısına yurt içi üretici fiyat endeksi indirgendiğinde %2,73 tüketici fiyat endeksi indirgendiğinde %9,75 oranında yatırımcısına en yüksek reel getiri sağlayan yatırım aracı olmuştur. Yıllık bazda ise dolar yatırımcısına yurt içi fiyat endeksi ile indirgendiğinde %9,61, tüketici fiyat endeksi ile indirgendiğinde ise %26,91 oranında yatırımcısına en fazla reel getiriyi sağlayan yatırım aracı olmuştur (TUIK, Kasım 2018; Sayı: 27779).

3.3.5. Devlet iç borçlanma senetleri getirisi

Devlet iç borçlanma senetleri 'nin getiri oranları hesaplanırken, 30 ve 182gün aralığındaki vadede kalan tahvil-bonolarının getirileri baz alınır. 2001 krizi öncesinde %64-%57 seviyelerinde yatırımcısına getiri sağlayan iç borçlanma senetleri. Şubat ayında yaşanan kriz ve hızlı faiz yükselişinin tahvil-bono fiyatlarını düşürmesiyle sabit getirili menkul kıymetlerin yatırımcı tabanında erime başlamıştır.

2008 yılında ise İstanbul menkul kıymetler borsası, tahvil-bono piyasasında iç borçlanma senetleri 12 aylık vadede %16,70 yıl bazında ise yatırımcısına, %18 seviyelerinde getiri sağlamıştır. 2018 yılının 28 Eylül-5 Ekim haftasında yurtdışı yerleşik yatırımcılar reel olarak (fiyat ve kur etkisinden arındırılmış) 60,7 milyon dolar hisse senedi satışı yaparken 389,3 milyon dolar repo dâhil Devlet İç Borçlanma Senedi (DİBS) alımı gerçekleştirmiştir. BİST100 endeksi 28 Eylül-5 Ekim tarihleri arasında %5,08 değer kaybederken, 2 yıllık gösterge tahvil faizi 56 taban puanı artmıştır. Ocak ayından itibaren yurtdışı yerleşikler toplam 529,7 milyon dolarlık DİBS satışı yapmışlardır. Son 1 yıllık süre zarfında yurtdışı yerleşikler 830,1 milyon dolarlık DİBS satışı gerçekleştirmişlerdir. Toplamda ise menkul kıymet piyasasından 2.056,2 milyon dolar yabancı çıkışı olmuş ve devlet iç borçlanma senetlerinde yabancıların payı 5 Ekim itibariyle %62,8 seviyesinde getiri sağlamıştır. 2017 yılı kapanışında %65,6 olan yabancı payı 1 sene öncesinde ise %65,3 oranında getiri sağlamıştır. 2018 yılında üç aylık bazda yatırımcısına DİBS, YI-ÜFE ile indirgendiğinde %17,40, TUFE ile indirgendiğinde ise %11,75 oranında yatırımcısına en çok kaybettiren yatırım aracı oldu. Aylık bazda ise En yüksek aylık reel getiri, yurt içi üretici fiyat endeksi (YI-ÜFE) ile indirgendiğinde %3,46, tüketici fiyat endeksi (TUFE) ile indirgendiğinde ise %1,69 oranlarıyla devlet iç borçlanma senetlerinde gerçekleşmiştir (TUIK, Kasım 2018; Sayı: 27779).

3.3.6. Yatırım fonları getirisi

2000 yılında yaşanan kriz sebebi ile yatırımcılar üzerinde oluşan risk ve tedirginlik yatırım fonlarını da etkilemiştir. 2000 yılındaki verilere göre A ve B tipi fonların getiri oranı %52,7 civarında gerçekleşmiştir. 2001 yılı verileri incelendiğinde ise getiri oranı en yüksek olan B tipi fonlar %93 civarında, A tipi fonlar ise %65 oranında gelir sağlayarak yılsonunu kapatmıştır (Türkiye Sermaye Piyasası, 2001). 2008 yılında yaşanan küresel kriz sebebi ile İMKB-100 endeksinin %52 değer kaybetmesi sonucu A tipi fon endeksi %31 oranında değeri kaybetmiş ve B tipi fon endeksinin hasılatı ise %12 oranında olmuştur. 2008 döneminde, oluşan küresel kriz yatırım fonlarını olumsuz etkilemiştir. A tipi fonlarda %1 seviyesinde oluşan azalış ile portföy büyüklüğü %33 gerileyerek işlem hacmi 594 milyon YTL seviyesine düşmüştür. B tipi fonlardaki %27 oranındaki azalış sonucunda, işlem hacmi 27 milyar YTL'den 24 milyar YTL seviyesine düşmüştür. Toplam olarak yatırım fonlarının büyüklüğünde 2017 yılına kıyasla %9'lük azalma yaşanmıştır. Genel olarak yatırım fonları incelendiğinde, B tipi yatırım fonları %77'lik oran ile büyük paya sahipken, emeklilik yatırım fonlarının payı ise %21, A tipi yatırım fonlarının payı %2 seviyesindedir. Bu fonlara yapılan yatırımlar arasında hisse senedinin toplamdaki payı %3, reponun payı %43, tahvil ve bonoların payı ise %48 seviyesindedir. 2018 yılında yatırım fonu Merkez Bankası verilerine göre mart sonunda işlem hacmi 1,5 milyar YTL düşerek 168 milyar olmuştur. 2013-2017 arasında yatırım fon verilerine göre ise ortalama olarak her çeyrekte %4 oranında gelir sağlamakta iken, 2018'in ikinci çeyreğinde %1 oranında düşüş göstermiştir. Yatırım fonları haziran sonu itibarıyla %83 oranı menkul kıymet fonlarıdır. Menkul kıymet fonları 2018 yılı son çeyrekte %2 seviyesinde küçülse de 2017 yılının aynı dönemine göre %13 seviyesinde gelir sağlamıştır. Alternatif yatırım fonları ise 2018 yılı ikinci çeyreğinde de büyümeye devam etmiştir. Girişim sermayesi fonları, gayrimenkul yatırım fonları ve serbest fonlar son çeyrekte toplam %10 seviyesinde gelir sağlamıştır. 2016 sonunda 3 adet gayrimenkul fonu 85 milyon YTL tutarında işlem hacmine sahipken, 2018 Haziran ayında toplam gayrimenkul yatırım fonu sayısı 17'ye çıkmış, portföy yönetim şirketlerinin yönettiği fonların büyüklüğü ise 3 milyar YTL işlem hacmine yaklaşmıştır. Girişim sermayesi fonlarını yöneten kurum sayısı ise 2016 yılında 6'ya çıkmıştır. Bu fonların toplam işlem hacmi 462 milyon YTL olmuştur

4. SONUÇ

Çalışmada 1990'lerden itibaren yaşanan ve Türkiye'yi de etkileyen krizlerin hem ekonomi alanında hem de yatırım araçları alanında etkileri ele alınmıştır. Finansal krizlerin, ekonomik alanda istikrarsız ve mali yapısı bozuk olan ülkelerde hızla bir şekilde yayılarak piyasa ve sektörü etkisi altına aldığını ve yaşanan krizin sarsıntılarını ilk önce Borsada hissedildiğini ve hızlı bir şekilde etkilendiğini bu sebeple yatırımcıların paniğe sürüklediğini belirtebiliriz.

1990'dan sonra yaşanan krizler kelebek etkisi ve bulaşıcılık taşımaktadır. Bu sebeple hızlı küreselleşmeyle birlikte etkileri, bulaştığı ülkeyi kapsamaktadır. Finansal krizler, ülkelerde işsizlik, üretimi ve tüketimi azaltma, ülke ve kişi başına düşen milli gelirlerde azalmalara, cari açıklara, enflasyon ve faiz oranlarının yükselmesine BİST endekslerinin düşüşüne, ülkenin ekonomik alanda daralmasına neden olmaktadır.

BİST endeksleri 1990 sonrası yaşanan her kriz dönemindeki veriler incelenmiştir. 1994'ten itibaren yaşanan krizlerde zayıf ve istikrarsız mali yapının yanlış makroekonomik politikaların uygulanması sebebiyle borsa önemli oranda düşüşler yaşamıştır.

2008 yılında ise ABD'de başlayan ve ilerleyen dönemlerde likidite krizine dönüşerek Avrupa'ya da hızlı bir şekilde yayılan küresel mali krizin etkileri tüm dünya ekonomisinde hissedilmiştir. Küreselleşen dünyada, diğer ülkelerle birlikte Türkiye de bu krizin olumsuz etkilerinden kaçınmamıştır. 2001 krizi sonrasında Türk bankacılık kesiminde yapılan dönüşüm ile küresel krizin finans sektörüne etkisi diğer ülkelere kıyasla sınırlı kalmıştır. Ancak küresel kredi musluklarının kısılması, kredi maliyetlerinin artışı, yurtdışı pazarların daralması gibi daha birçok nedenden ötürü reel sektör olumsuz etkilenmiş ve büyük oranda kayıp yaşamıştır. Küresel ekonomide yaşanan küçülme nedeniyle 2008 mali krizi Türkiye'yi öncelikli olarak dış ticaret kanalından etkilemiştir. En önemli dış ticaret ortağımız olan AB'de yaşanan durgunluk yurtdışı talebi ve ihracatımızı azaltarak dış ticaretimizi olumsuz etkilemiştir. Beklentilerdeki olumsuzluk krizin etkilerinin derinleşmesine neden olan bir diğer faktör olmuştur. Türkiye'de krize yönelik bir önlem paketinin açıklanmasının geç olması da belirsizliği artırarak beklentilerin olumsuz etkilenmesine sebep vermiştir.

2008 yılının son çeyreğinden itibaren reel kesim ve tüketici güven endekslerinde belirlenen düşüşler, krizin Türkiye'de neden olduğu güvensizlik ortamını ortaya koymaktadır. Küresel ekonomik kriz dünya ekonomilerinin emek piyasalarıyla birlikte Türkiye'deki emek piyasasını da olumsuz etkilemiştir. Dünya genelinde ekonomik faaliyetlerin daralmasına bağlı olarak 2008 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren işsizlik

oranında önemli artışlar yaşanmış ve 2008'in ikinci çeyreğinden itibaren sanayi üretiminde yaşanan düşüşlerle birlikte Türkiye ekonomisinde küçülme yaşanmaya başlanmıştır. Sanayideki durumun en önemli göstergesi kabul edilen imalat sanayi kapasite kullanımı oranında da 2008'in ikinci çeyreğinden itibaren düşüşler gözlenmiştir.

2018 yılında, ise dünyada ekonomi alanında söz sahibi olan ülkelerin ekonomik savaşlarından etkilenilmiştir. 2018 yılında özellikle kur artışlarının yarattığı enflasyon artışı yurt içi talepte ciddi bir gerileme yaratınca başta sanayi kesimi olmak bütün alanlardaki üretimde gerilemeler ortaya çıkarmıştır. 2018 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren yaşanan krizinin borç krizi ve özellikle firma borçlarının, döviz olarak yoğunlaştığı için döviz krizi biçimini aldığı görülmekte ve Türk Lirasında yaşanan değer kayıplarının 2018 yılında ters para ikamesini oluşturduğunu belirtebiliriz. Ülkede yaşanan krizin etkilerinin azaltılması ya da ilerlemesi için sıkı para ve maliye politikaları ile harcama azaltıcı politikaların sermaye hareketlerini yeniden canlandırabileceğini belirtebiliriz.

KAYNAKÇA

Canbaş ve Kandır. (2007). "Yatırımcı Duyarlılığının İMKB Sektör Getirileri Üzerindeki Etkisi", Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:2, 219-24

Doğan, S. (2005), "Gelişmekte Olan Ülkelerde Uygulanan Ekonomik İstikrar Programlarının Bankacılık Sektörü Üzerine Etkileri ve Finansal Krizler" Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir

Eren, A. Süslü, B. (2001). "Finansal Kriz Teorileri Işığında Türkiye'de Yaşanan Krizlerin Genel Bir Değerlendirilmesi", Yeni Türkiye Dergisi, Sayı: 41, 662

Işık, N. Alagöz ve Yıldırım, M. (2006). "1990 Sonrası Türkiye'de Yaşanan Krizler:1994, 2000 ve 2001 Krizleri", Ekonomik Kriz Öncesi Erken Uyarı Sistemleri, Arıkan Basım Yayın, İstanbul

Mışkin, F. (2001), "Understanding Financial Crises: A Developing Country Perspective" Annual World Bank Conference on Development Economics, The World Bank, 29-62.

Oktar, S. Dalyancı L. (2010), "Finansal Kriz Teorileri ve Türkiye Ekonomisinde 1990 Sonrası Finansal Krizler" Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:2, 1-22

Öztürk, S. Bekir, G. (2010). "Küresel Finansal Kriz ve Türkiye Ekonomisine Etkileri". Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı:1, 382-383.

TOBB, (2002). "Ekonomik Krizden Çıkışta IMF Politikalarının Değerlendirilmesi, Ankara

Türkiye İstatistik Kurumu. (2018). Aylık Rapor, İstanbul

Türkiye Sermaye Piyasası Sektör Raporu, Ankara: Afşar oğlu Matbaası, 2008, 45

Türkiye Sermaye Piyasası Birliği. (2008). Yıllık Yayınlar, İstanbul

Uygur, E. (2001). "Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri", Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışma Metni